

DEMOKRASİ KRİZİNİN EKONOMİK MALİYETİ

Bir toplumun yönetim biçimi olan demokrasiyle o toplumun ekonomisi arasında yakın ilişkiler vardır. Bu nedenle demokrasinin iyileşmesi ya da gerilemesi ekonomik etkiler üretir. Peki, bir ülkede demokrasi nasıl geriler?

Ülkenin yönetimi ile ilgili alınan kararlar toplumsal kesimlerin taleplerine ne denli uygunsa ülkenin demokrasisi de o denli sağlıklıdır. Demokrasinin gerilemesi, alınan kararların toplumsal kesimlerin taleplerinden kopuk ya da toplumun belirli bir kesiminin çıkarlarına uygun olması hali olarak tanımlanabilir.

Çeşitli ülkelerde demokrasinin yönünü ve düzeyini ölçmek üzere Economist Intelligence Unit tarafından oluşturulmuş Demokrasi Endeksi'nde, Türkiye 2015 yılında bu yana hızlı bir düşüş göstermiştir. Hâlihazırda bu sıralamada Uganda, Zambiya, Senegal, Bangladeş, Kenya ve Fas'ın gerisinde yer almaktadır.

2015 yılında Kürt sorununun çözümü ile ilgili çalışmaların bitirilmesi akabinde gelişen olaylar, 2016 yılındaki darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL ve 2018 yılında bütün kararları Cumhurbaşkanlığına bağlayarak kararların merkezleşmesine yol açan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bu gerilemenin ana nedenleridir.

Demokrasideki krizin temel bazı göstergeleri ise şu şekildedir:

- Hukuki güvencelerin azalması,
- Politik sorunların demokratik çözüm arayışlarından uzaklaşılması,
- Siyasi ve ekonomik özgürlüklerin kısıtlanması,
- Siyasal katılımın önüne engellerin konması.

Türkiye’de Demokrasi Krizinin Ekonomik ve Toplumsal Maliyetlerinin Göstergeleri

Türkiye'nin iktisadi mimarisi neoliberal politikalara uyumlu bir biçimde inşa edilmiştir. Yarı-çevre ülke olarak Türkiye ekonomisi doğrudan yatırımlardan etkilenmekte, orta-alt teknoloji ile değer üretmekte, esnek ve güvencesiz iş gücüne dayanarak “cazip” hale gelmeye çalışmaktadır. Türkiye sosyo-politik açıdan farklı kimliklerin aynılık rejimine tabi tutulduğu ve iktidar araçlarının bu anlayışa göre organize edildiği bir siyasal rejime sahiptir. Çoğulculuk yerine tekliği esas alan rejimin uygulamaları ile oluşan bir toplumsal-siyasal hafızaya sahiptir.

Türkiye 2015 yılında başlayan, 2016 yılında OHAL ilanı ve 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle ivme kazanan kapsamlı demokratik gerileme belirtileri göstermektedir.

İktisadi mimarisi küresel ekonomiye entegrasyona odaklanmış, farklı kimliklerin bir arada yaşadığı, siyasal kültürün çok kimlikli mirasa sahip olduğu bir ülke olan Türkiye’de demokrasideki gerileme ile ekonomi arasında doğrudan bağlantılar kurmak mümkündür.

Bu bağlantıları dört başlıkta toplayıp ek verilerle güçlendirdiğimizde ortaya çıkan şey, demokrasideki gerileme büyüdükçe ekonomideki göstergelerin kötüleştiğidir.

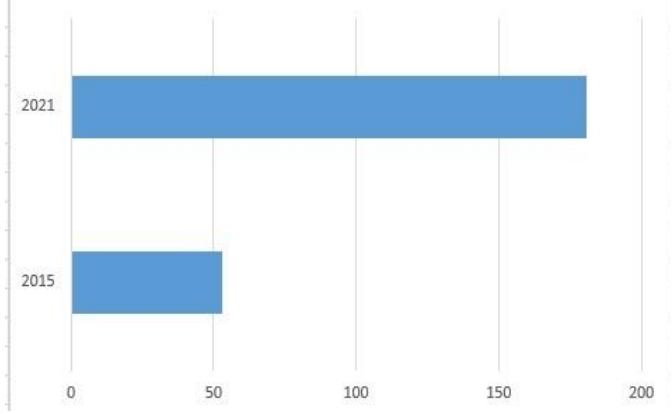
Bu kapsamda, 2015 ile 2022 yılları arasındaki verilere dayanarak oluşturulan bağlantıları incelersek;

1-) Hukuk Endeksinde Yaşanan Düşüş Faiz Giderlerini Arttırdı

2015-2022 yılları arasını esas alan bu bağlantı, hukuk endeksi ile faiz giderleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Hukuki güvencelerin azalması, sermayenin ülkeye giriş maliyetlerini yükseltir. Yani faiz giderlerini arttırır ve demokrasiden

hukuk dolayısıyla uzaklaşmanın maliyetini gösterir.

Grafik-1: 2015 ve 2021 Yıllarında Hukuk Endeksi ile Faiz Giderleri Grafiği (Milyar TL)

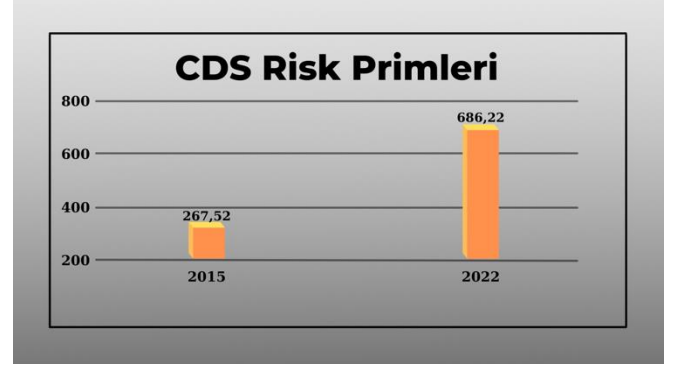

Rule of Law kurumuna göre 2015-2021 yılları arasında Türkiye hukuk endeksinde 80. sıradan 117. sıraya gerilemiştir. Yani hukuki güvenceler azalmıştır. Bu azalmanın maliyeti olarak faiz giderleri 2015 ve 2021 yıllarında sırasıyla 53 milyar liradan yaklaşık 181 milyar liraya yükselmiştir.

İlgili bağlantıya ek dayanak olacak şekilde, 2015 ve 2021 yıllarında faiz oranı %7,5'tan %14'e yükselerek Demokratik gerilemenin maliyetinin arttığını göstermiştir.

Bu durumun uluslararası yansıması ise CDS risk primi adı verilen ülkenin ekonomik riskini ölçen bir göstergedir. CDS risk primlerinin 2015-2022 yılları arasında iki kattan fazla artışı, ülke riskinin arttığını ve dolayısıyla borçlanma giderlerinin arttığını göstermektedir.

Grafik-2: Türkiye'nin 2015-2022 Yılları CDS Risk Primleri

CDS risk primlerindeki artışın faiz oranlardaki artışa yakın oranda artması, hukuki güvencelerin ortadan kaldırılmasının maliyetine işaret etmektedir.

2-) Güvenlik Bütçesinin Artışı Merkezi Yönetim Borç Stokunu Yükseltti

Özgürlük-Demokrasi-Güvenlik denklemini ayarlayamayan ve sorunların çözümünde politik tercihini demokrasiden yana yapmayan siyasi iktidarlar, devlet bütçesi üzerine büyük yük bırakmaktadır. Nitekim şiddet-güvenlik tercihi sadece devlet bütçesi üzerinde yüke değil, aynı zamanda toplumsal yaşamda onarılması zor sorunlara yol açmaktadır.

2015 yılında Kürt sorununun çözümü ve Türkiye'nin demokratikleşmesi bağlamında yürütülen Çözüm Sürecinin bitirilmesi ve akabinde yaşananlar siyasi iktidarın politik tercihleri olarak kamu bütçesinde büyük yaralar açmıştır.

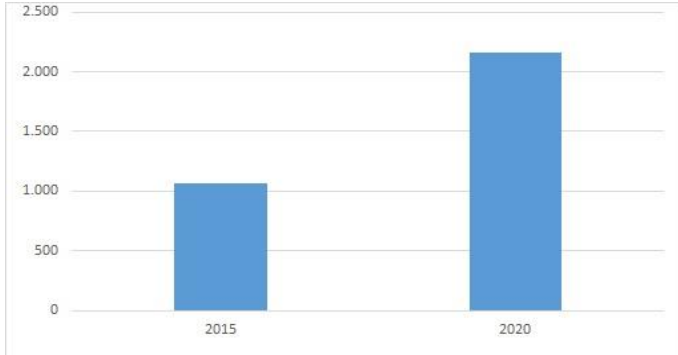
Tablo-1 söz konusu ilişkiyi açık şekilde ortaya koymaktadır. 2015-2021 yılları arasında bütçenin çoğu kalemi, bütçe gelirlerindeki artış kadar, yani 3,5 kat kadar arttırılmış iken, güvenlik bütçesi ise 4,6 kat arttırılmış, aradaki fark merkezi yönetim borç stokuna yüklenmiştir. Böylece merkezi yönetim borç stokunda 2015-2021 yılları arasında 2 trilyon 70 milyar liralık bir artış meydana gelmiştir.

Tablo-1: 2015 ve 2021 Yıllarında Savaş-Güvenlik Bütçe Miktarı ve Merkezi Yönetim Borç Stoku

Yıl	Savaş-Güvenlik Bütçesi	Merkezi Yönetim Borç Stoku
2015	50 Milyar TL	678 Milyar 246 Milyon TL
2021	230 Milyar TL	2 Trilyon 747 Milyar 731 Milyon TL

Aşağıda bulunan Grafik-2’de ise söz konusu borç stokunun artışına sebep olan kalemlerden biri olan savunma ve havacılık alanındaki ithalatı gösterilmektedir.

Grafik-3: 2015 ve 2020 Yıllarında Türkiye’nin Savunma ve Havacılık Alanındaki İthalatı (Milyon Dolar)

2015 yılında 1 milyar 16 milyon dolar olan savunma ve havacılık ithalatı, 2020 yılında 2 milyar 161 milyon dolara çıkmıştır. Dönemin döviz kurları üzerinden hesapladığımızda 2015 yılında 2 milyar 316 milyon lira ithalat yapılmışken, 2020 yılında 12 milyar 857 milyon 950 bin lira olmuştur. Yani aradan geçen beş yılda yaklaşık olarak 10,5 milyar lira ithalat artışı gerçekleşmiştir. 5 yılda 5 kat fazla ithalat söz konusudur.

3-) Özgürlükler Geriledikçe Yaşam Memnuniyeti Düştü

178 ülkenin değerlendirildiği Ekonomik Özgürlük Endeksi ile TÜİK tarafından hazırlanan Yaşam

Memnuniyet Araştırması’nın 2015 ve 2021 yılları arasındaki sonuçlarını karşılaştırdığımızda, endekste Türkiye’nin geri sıralara düşmesi ile yaşam memnuniyetinin azalması arasında anlamlı bağlantılar kurulmaktadır. Yani demokrasiden uzaklaştıkça, ekonomik özgürlük azaldıkça, yaşam memnuniyeti düşmektedir.

Tablo-2: 2015 ve 2021 Yıllarında Ekonomik Özgürlük Endeksi ve Yaşam Memnuniyeti Araştırması

Yıl	Ekonomik Özgürlük Endeksi Sıralaması	Yaşam Memnuniyeti Araştırması (Mutlu Oranı) %
2015	70	56,6
2021	107	48,2

Tablo-2’de 2015 yılı itibariyle Ekonomik Özgürlük Endeksi’nde 70. sırada olan Türkiye, 2021 yılında 107. sıraya düşmüştür. Bu düşüşe paralel olarak aynı yıllarda yaşam memnuniyeti araştırmasında mutlu olduğunu söyleyenler de %56,6’dan %48,8’e düşmüştür.

Öte yandan memnuniyetsizlik en çok genç nüfuslarda ortaya çıkmaktadır. Almanya merkezli Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS) Derneği’nin Türkiye’de Z Kuşağını esas alarak yaptığı araştırmaya göre, genç nüfusun %73’ü Türkiye dışında yaşamayı tercih etmektedir. Nitekim TÜİK’in 2021 yılını ölçtüğü yaşam memnuniyeti araştırmasında mutsuz olduğunu belirten en hacimli nüfus kategorisi %20,4 ile 18-24 yaş aralığıdır.

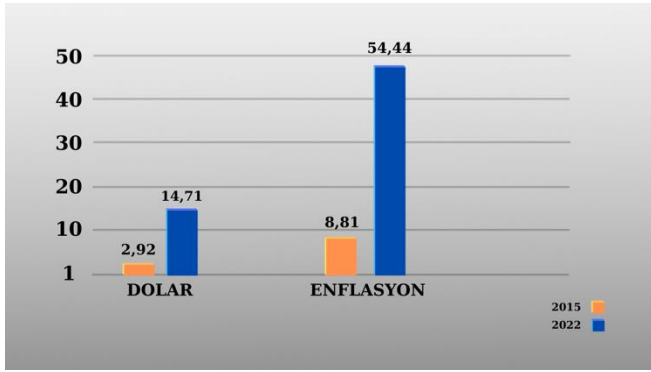
4-) Demokrasi Krizi Döviz Kurlarını ve Enflasyonu Arttırdı

2015 ve 2022 yıllarında Economist Intelligence Unit’in ölçümlerine göre Türkiye’nin Demokrasi Endeksi’nde hızlı bir biçimde düşüş yaşarken aynı zaman aralığında enflasyon %8,81’den %54,44’e,

Dolar/TL kuru da 2,92'den 14,71'e fırlamıştır. Bu raporun açıklandığı tarihte dolar kuru daha da yükselerek yaklaşık 15 lira olmuştur.

Dolayısıyla demokratik olmayan karar alma süreçleri kararların yanlış olma potansiyelini arttırmakta, bu da makroekonomik göstergelere yansımaktadır. Buna ek olarak Türkiye'nin demokrasiden uzaklaşmasıyla birlikte döviz kurlarının ve dolayısıyla enflasyonun da yukarı doğru seyretmesine neden olmaktadır.

Grafik-4: 2015 ve 2022 yıllarında Dolar/TL Kuru ve Enflasyon Oranı

Değerlendirme

Türkiye'nin politik ekonomi tarihi ve bu tarih içerisinde şekillenen iktisadi mimarisi ve sosyo-politik yapısı veri kabul edildiğinde demokrasideki gerilemenin maliyetinin gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'nin demokrasiden uzaklaşması, ekonomisinde de derin yaralar açmaktadır.

Bu kapsamda, hukuk devleti ilkesinin ortadan kaldırılması bu süreçte, hukuki güvencelerin azalmasının, bu durumun başka bir başka göstergesi olarak ülke riskinin artmasının, mevcut ekonomi yapısında hayli önemli olan sermaye girişlerini maliyetli hale getirmesi ekonomik büyümeyi de olumsuz etkilemektedir. Bu da bir bütün olarak Türkiye ekonomisinde maliyetleri

arttırmakta, Demokrasi Endeksindeki gerilemeyle birlikte döviz kurlarının ve enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır.

Siyasi iktidarın toplumsal ve siyasal sorunları çözmeye dönük politika tercihlerinde şiddet uygulamalarını esas alması karşılama maliyetlerini artırırken merkezi yönetim bütçesi üzerinde ciddi yük oluşturmaktadır. Türkiye'nin demokrasiden uzaklaşması, güvenlik harcamalarının artmasına neden olarak bütçe açığının da artmasına neden olmakta ve bu da gelecek kuşaklara büyük borçlar yüklemektedir.

Türkiye'nin her geçen gün demokrasiden uzaklaşma, ekonomik özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olarak yaşam memnuniyetinin düşmesine ve umutsuzluğa yol açmaktadır. Yaşam memnuniyetinin düşüşünden en çok genç nüfus etkilenmekte, bu da genç nüfusun Türkiye'de bir gelecek tahayyül etmediğini göstermektedir.

Özetle, Türkiye'de 2015-2022 yılları arasında demokrasi krizi gittikçe büyümüş, bu krizin sebep olduğu ağır iktisadi maliyetlerin faturası halka kesilmiştir.